

Una trajectòria particular entre la lletra i la imatge

Teresa Duran*

Resum

Aquest text –una simple redacció autobiogràfica– obeeix a una comanda de la nostra revista i s'hi descriu la trajectòria personal i professional d'una pedagoga catalana contemporània reconeguda cívicament «per la seva aportació al llibre infantil i juvenil, tant en el camp de la creació com de la recerca, la crítica literària i diverses formes de docència i difusió».

Paraules clau

història de vida, aprenentatge, escola, universitat, cultura

Recepció de l'original: 3 de febrer de 2014

Acceptació de l'article: 5 de març de 2014

Un interrogant introductori

Ara que estic a les portes de la jubilació, miro enrere i observo que la meva activitat pedagògica (si és que se'n pot dir o considerar així) està presidida per un neguit que ha pres forma de dilema: «La cultura serveix per a educar o l'educació per a culturitzar?».

La meva trajectòria professional, que m'ha posat en contacte amb àmbits i institucions tant de caire escolar com cultural, m'ha permès observar que hi ha qui es decanta per una opció o per una altra, i d'això se'n deriva una praxis o una altra, no pas diametralment oposades, perquè el dilema no és excloent, però sí que els objectius o fites resultants s'orienten, preparen i realitzen de maneres diferents. Em sembla que aquells que orienten la seva acció educativa sota la premissa que la cultura serveix per a educar, són persones que puen noms i recursos de les manifestacions culturals (exposicions, museus, entorns naturals, llibres, pel·lícules...) per introduir-les dins de l'escola i des de paràmetres curriculars. Dit barroerament i simplificant-ho en excés, hi ha qui orienta l'enllaç entre cultura i escola en un vector direccional inclusiu, de fora cap a dins; des de determinats punts d'ancoratge de la cultura cap a educació.

En qualsevol cas, jo crec, no sé si ingènuament, que l'educació és la clau de volta de l'altíssima esfera més ampla, alta i profunda de la cultura, i pretenc que els meus actuals alumnes de magisteri –o de qualsevol altra branca universitària–, a més de ser experts en l'àmbit educatiu i didàctic, siguin persones a les quals cap manifestació cultural, vingui d'on vingui, passada o futura, els sigui aliena. És a dir, he pretès que la meva mai prou ben resolta activitat didàctica fos només la llavor d'un arbre que anés des de les institucions o entitats educatives cap a l'exterior, cap a tot aquell patrimoni visual, literari, històric, natural, humà que conforma, de manera disforja i heterogènia el magma sempre efervescent de la cultura. És a dir, he maldat per exercir una docència (poques

(*) Doctora en Pedagogia per la Universitat de Barcelona. Professora del Departament de Didàctica de l'Educació Visual i Plàstica de la Facultat de Formació del Professorat de la Universitat de Barcelona. Escriptora i crítica especialitzada en literatura infantil i juvenil. Adreça electrònica: tduran@ub.edu

vegades reglada) més centrífuga que centrípeta. Sincerament, sé que ni ho he aconseguit ni ho aconseguiré però, si més no, ha estat plaent intentar-ho.

Un itinerari acadèmic

Filla de l'Eixample barceloní, em sembla que jo he tingut força sort a la vida. La meva família pertany a la petita burgesia, amb arrels pageses per banda dels avis paterns i industrial per la banda dels materns. Però sobretot cal remarcar que vaig tenir uns pares que van preferir tenir llibres a tenir cotxe, on més valia anar al cine que no pas veure la televisió (que no va entrar a casa fins l'any 1978!) i viatjar modestament que no pas alternar en societat.

El meu pare, com era molt usual a la dècada dels anys cinquanta, va deixar les decisions educatives que afectarien les seves dues filles en mans de la meva mare, per considerar que aquest afer era «cosa de dones». I com que la història va voler que la meva mare hagués estudiat a la Mútua Escolar Blanquerna, que tenia per assessor pedagògic a Alexandre Galí –al qual la meva mare encara ara idolatra i recorda admirativament– escolaritzar-nos no va ser fàcil.

A Barcelona, deu anys després de la Guerra Civil, les escoles públiques eren desastrosament diferents en qualitat i en objectius pedagògics respecte a allò que havien assolit ser abans de la guerra. L'alternativa passava per l'escola privada, prioritàriament religiosa, que era on solien anar les nenes de l'Eixample. Ni l'escola pública ni l'escola de monges eren del grat de la mare qui, malgrat que és creient, té una certa ingènua mania a la carrincloneria que atribueix a les ordres religioses en general i a les monges en particular. Com que, per torna, la meva germana, a qui calia escolaritzar primer, perquè és la gran, era malaltissa i tenia problemes digestius que feien preferible que anés a dinar a casa, no va quedar altre remei que buscar un parvulari proper, recomanat per alguns amics, el Parvulario Norma, que dirigia una dona seglar. El nom de Norma era molt escaient. No vam anar a parar a les monges, però va ser com si ens eduqués la Guàrdia Civil.

El Norma estava situat al passeig de Gràcia, just al costat de la botiga Vinçon, i calia entrar-hi a les nou en punt, ni un minut abans ni un minut després, cosa que motivava que, per no ser vistes ni renyades per excés d'anticipació, ens haguéssim d'esperar a la cantonada, a la Pedrera, fins dos segons abans de les nou, per emprendre la correguda i arribar a les portes del parvulari «*just o'clock*». Un cop dins, se'ns arreglaven, els nens a una banda i les nenes a l'altra, i a nosaltres se'ns feia posar un davantalet de farbalans emmidonat damunt l'uniforme blau marí –del qual se'n canviaven els tirants per uns altres amb floretes bordades a la primavera– i entràvem a l'aula. Eren unes sales grans, amb sòl de parquet i molta llum, que traïen el seu passat de planta noble i principal d'edifici vuitcentista. Les taules eren rodones, per a quatre o sis alumnes, pintades de verd poma, amb cadires de voga. Cada matí, damunt la taula, cadascuna de nosaltres hi trobava una llibreta oberta on, amb aquells ja pràcticament extingits llapis vermells i blaus, la senyoreta havia escrit al capdamunt la tasca que havíem de fer aquell dia. I prou. Ni una paraula ni una explicació més. Teníem tres anys i a la meva família s'ha fet cèlebre el quadern on la senyoreta hi havia escrit amb una cal·ligrafia preciosa l'enunciat: «Dibujo. Tema dado. Un día de lluvia». I on jo hi vaig dibuixar un sol que

omple tota la pàgina! Què voleu que hi fes, si no sabia llegir, encara... El pitjor –i més humiliant– era la qüestió d'anar al lavabo. Calia alçar la mà, esperar el permís, aixecar-se de la taula, anar cap a la cadira on la senyoreta vigilava i, agafant-se la punta de les faldilles tot fent una petita reverència principesca, calia deixar anar aquesta locució obligatòria: «Señorita, ¿me permite el tocador?». Però allí només s'hi podia anar després de les onze. Per tant, si a tu et venien ganes de fer pipí abans de l'hora establerta, se't denegava el permís. Com que mai, ni ara, he tingut aquesta natural necessitat fisiològica a hores prefixades, dia hi va haver que a mi –que tenia perfectament regulat el meu control d'esfínters quan era fora de l'escola– se'm va escórrer el líquid cames avall, anant a parar al receptacle de les meves botetes. Si se n'adonaven, perquè en caminar les meves botes feien «sxleps-sxleps», em feien anar a la cuina, a fi que la cuinera, que es deia Teresita, em deixés unes calces seves. I aquí venia la riota pública, perquè aquelles bragues de viscosa rosa de la cuinera eren qui sap quantes talles més grans que les meves de cotonet blanc i em sortien, ondulades com una uralita, per sota les faldilles, delatant-me. Era horrorós. Amb tot el que he vist, estudiat i comentat, encara avui no puc entendre, de cap de les maneres, el per què d'aquella norma que impedia que infants de tres i quatre anys anessin al lavabo entre les nou i les onze, i per què se'ns prohibia, a nosaltres i a la família, dur robeta de recanvi per un si de cas¹.

No la podia suportar gaire, jo aquella escola. I la meva mare tampoc. En canvi, la meva germana s'hi va adaptar força millor i va plorar quan va arribar l'edat de deixar-la. On aniríem el curs vinent? A casa es va parlar de dur-nos a l'Institut Tècnic Eulàlia que, en la mesura del possible, seguia les pautes de la renovació pedagògica que tant anhelava per a les seves filles la meva mare, però la quota era massa alta per al pressupost familiar. La casualitat va voler que una tarda, al metro, la mare es trobés amb una amiga del Blanquerna i que aquesta l'informés que estava a punt d'estrenar-se una nova escola, pedagògicament paral·lela al tipus d'educació que rebien els nois de l'escola Sant Gregori, assessorada per Jordi Galí i, de tant en tant, per Artur Martorell. I allí vam anar, perquè tenia un sistema econòmic basat en quotes proporcionals als ingressos familiars. Era a Sarrià, al carrer Jaume Piquet, 23 i se'n deia escola Talitha (actualment, de l'edifici, se'n diu casa Orlandai). La dirigia una noia menuda i molt jove que es deia Maria Teresa Codina, i les mestres que li feien costat eren tan menudes, baixetes i joves com ella: es deien Maria Antònia Canals, Maria Teresa Fort, Maria Àngels Oller, Rosa Maria Pujadó, Anna Maria Roig (aleshores, això de posar Maria davant del nom era moda), Roser Jarque, Isabel Zamarreño i Marta Mata.

Vam notar el canvi d'orientació pedagògica des del primeríssim dia: «Pares, sabeu què? Juguen!», va ser l'exclamació més espontània que ens va brollar dels llavis a la meva germana i a mi quan ens van venir a buscar. No ens en sabíem avenir. Jugàvem, a allò que volíem i decidíem, durant molta estona i, per torna, en un jardí immens. A la meva classe, aquell primer any, érem només sis. I hi havia un nen! En Ramon era pràcticament cec i seia al meu costat. M'admirava veure com llegia els puntets del sistema Braille. Perquè llegir, en veu alta o en el silenci de sota els llençols, era la meva passió i en aquella escola, tant diferent del Norma i de moltes altres de l'època –i d'ara, ai las!—

(1) Per a saber-ne més, podeu llegir el fragment autobiogràfic corresponent al llibre coordinat per David Pujol *Quan jo anava a estudi*. Siurana d'Empordà, Col·legi Públic «El Serrat», 1996.

hi havia biblioteca i mestra bibliotecària que, a l'inici, era Marta Mata i després Eulàlia Valeri. Per a mi aquella sala era l'equivalent a la caverna dels tresors d'Alí Babà, no pas perquè a casa no hi entressin llibres, sinó perquè allí n'hi havia molts més i tots a l'abast i en servei de préstec. I perquè els fèiem servir. Recordo que l'assignatura de religió de primer de batxillerat la fèiem creuant informacions directament llegides a la Bíblia i al llibre *La historia empieza en Summer*, de Samuel N. Kramer, a més d'algunes espúries opinions pròpies extretes de la superproducció hollywoodenca *Los diez mandamientos*, que es va estrenar llavors. Però el mateix creuament d'informacions i opinions es produïa a les classes de ciències naturals o socials².

He de reconèixer que la qualitat pedagògica del Talitha en aquells anys ha de quedar fora de dubte i la història ja es va encarregant de fer-ho. Però jo, hi vaig ser feliç? No ben bé del tot. Massa poques nenes per grup, exactament les dotze mateixes des dels deu fins als catorze anys, sabent-ho tot de totes, assabentades fins i tot, malgrat la voluntat dels mestres, de qui pagava quota alta o baixa, i amb una evolució de l'aprenentatge potser excessivament controlat que, a vegades, se't girava en contra, sobretot si treies massa bones notes. Així fou com a tercer de batxillerat vaig decidir, en els exàmens oficials que es feien a l'Institut Verdaguer, suspendre expressament. És a dir, en comptes de respondre a la pregunta sobre els teleostis que havia sortit a la papereta que ens queia en sort, vaig escriure al full d'examen el conte sencer de *La caputxeta vermella*, en un acte de rebel·lió forçat, simplement, perquè volia ser com «les altres» i conèixer de primera mà l'experiència de suspendre, cosa que va esgarriar la família i, sobretot, a l'esplèndida professora Montserrat Carrió, que mai hauria sospitat que, jo, tan ben preparada, suspendria aquell examen. I aquella no va ser la única indisciplina que vaig cometre, beneïta de mi.

Allí on realment vaig ser feliç, va ser a l'Institut Montserrat, on vaig cursar el batxillerat superior de lletres, malgrat que la tutora del Talitha em recomanà que fes el de ciències. Tot sigui per dur la contrària. O per anar a un institut on només hi va anar a parar una altra de les meves ex-companyes. La classe era de quaranta noies i em vaig fondre feliçment en l'anonimat. No vaig tornar a suspendre, però tampoc vaig matar-me a estudiar. Senzillament, vivia de renda. Havia adquirit una bona base i, per tant, l'estudi de les matèries obligatòries em resultava relativament fàcil.

El que em va fascinar van ser les classes de literatura de la professora Carme Pleyán. Érem a finals dels seixanta i Barcelona s'obria al món europeu al mateix ritme que la nostra adolescència. I per això, la Pleyán –com li dèiem– ens va oferir molt més que literatura. Recordaré sempre com ens va llegir els prohibits poemes de Rafael Alberti o de José Hierro; com ens va ensenyar a descodificar-los socialment; com ens va fer tancar els ulls per a concentrar-nos millor en escoltar l'obertura wagneriana de *Els Nibelungs*; com ens rebia a casa seva per parlar de cine, de llibreries, dels Beatles i de discoteques (i també de les pupes que ens sortien als llavis amb els primers petons); com ens va ensenyar els eixos de composició d'algunes pintures canòniques: *Els afusellaments del dos de maig* de Goya, el *Punt Blanc* de Kandinski o el *Pantocràtor* de Taüll... Tenia un marcat accent lleidatà, era la mare d'una de les noies de la classe, i va saber fondre afectes,

(2) Seria interessant, en aquest punt, llegir molt atentament el llibre: M. Teresa Codina, *Educació en temps difícils. Escola Talitha, 1956-1974*. Vic, Eumo, 2006.

efectes i matèries en un allioli excepcionalment estimulant. Ella estava al dia de tot el que passava i, mes que no pas ensenyar-nos literatura –que també, i molt!–, ens va ensenyar desinteressadament a redreçar les antenes i a orientar-nos dins la jungla urbana i pretesament cosmopolita d'una ciutat emergent. No l'he vist més, i em dol, perquè va morir fa un parell d'anys.

Educativament parlant cal ressenyar que paral·lelament a l'escolarització al Talitha i a l'Institut jo practicava l'escoltisme, que aleshores i a Catalunya era un moviment educatiu del lleure summament idoni per a que els nois i noies hi poguéssim adquirir una mínima noció d'identitat nacional i de pertinença a un territori concret, variat, explorable i creatiu, on això ens importava més que no pas seguir al peu de la lletra les instruccions de Baden-Powell, perquè tot allò que fes tuf de militar ens esgarriava. M'ho vaig passar molt bé perquè amb l'escoltisme vaig dur a terme moltes pràctiques teatrals, plàstiques, lúdiques, culinàries, botàniques i de participació democràtica, que complementaven idòniament el meu aprenentatge acadèmic. Juntament amb un incipient sentit de la responsabilitat que em duia a sospesar les meves iniciatives personals, abundoses i tolerades, hi vaig adquirir empíriques nocions de coneixement del medi i de la pluralitat del territori, ni que fos urbà, perquè allí vaig conèixer a fons els barris de Barcelona.

I després, la Universitat. Més concretament la Facultat de Filosofia i Lletres. El Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona (SDEUB), s'havia creat, amb la històrica i conseqüent Caputxinada (9-11 de març de 1966), just un curs abans que jo trepitgés el pati de l'edifici central. I en remarco el pati –i el bar– perquè aquells dos espais esdevingueren, de bo de bo, les nostres aules. O més ben dit, els llocs on de debò s'hi aprenia alguna cosa. I on se n'exposaven d'altres. Com que jo tenia una certa traça a dibuixar, aviat els companys van començar a encarregar-me els cartells de paper kraft amb els quals anunciàvem convocatòries d'assemblees o manifestacions, concerts o representacions teatrals. No vaig pertànyer mai a cap partit concret, però, anys després, encara em fa gràcia com els delegats dels diferents partits i cursos m'encarregaven els pòsters: «Posa-hi unes lletres com les del disc d'en Bob Dylan...»; «Saps posar-hi un retrat contrastat com el del Che?...», o bé, els més de dretes: «Les lletres, negres i ben gruixudes, i la composició, centrada». Dia hi va haver en què jo sortia de casa portant, ben plegadets, tots els colors i sigles de l'iris democràtic. I també hi va haver dies en què vaig haver de córrer de valent, qui sap si establint algun rècord olímpic, perquè la policia –els grisos– entrava impunement al pati, aporrinava tothom que se li posés al davant i arrabassava les meves tosques obres d'art de mala manera. S'ho van prendre per costum això d'envair el recinte cada dia a les dotze i d'aquelles corredisses buscant amagatall nosaltres en dièiem «el vermut dels grisos». Dels representants i companys del nostre curs, entre els quals hi havia en Rafael Argullol o en Lluís Bassets, en van arribar a detenir més de tres quartes parts. Les aules eren buides i la comissaria de Via Laietana plena, sobretot després d'haver defenestrat, durant el mes de gener de 1969, el bust de Franco que presidia el Paranimf i que va motivar l'estat d'excepció.

Com anècdota que té un cert valor de cara a la història quotidiana d'aquelles revoltes molt anteriors a l'ús del mòbil, crec que val la pena explicar com ens ho manegàvem per saber si un company era a comissaria o no, quan feia més de vint-i-quatre o quaranta-vuit hores que no el vèiem. Si anaves a l'entrada principal de la Via Laietana a pre-

guntar, no te'n donaven raó. Però si anaves a la porteta lateral, la que hi ha al carreró de Tomàs Mieres, amb un entrepà amb el nom del teu company, i demanaves al conserge si podia fer-lo a mans del destinatari, podien passar dues coses: que l'acceptés, i això significava que qui cercàvem era dins, o que no l'acceptés...i això podia significar probablement que el teu company o companya havia lligat i s'havia fugat de la ciutat per motius tant o més romàntics que la revolució. El cas és que, per molt revolucionaris i progressistes que aparentéssim ser, la confecció dels entrepans, normalment de truita, corria a càrrec de les noies, per una mena de tradició secular que ni aleshores vam acabar de trencar, i també el lliurament de l'entrepà al conserge de comissaria, però això ja formava part d'una estratègia més subtil, basada en l'entendiment que podíem i havíem de causar en aquell bon home, fent-nos passar per la novia del pres.

De les classes, pròpiament dites, només recordo les del catedràtic d'història, el senyor Palomeque, del qual fèiem mofa i befa descaradament, subratllant amb acords de guitarra les seves exclamatives frases en la descripció del descobriment de Troia o les puerils definicions geogràfiques que el duïen a proclamar, des de la seva càtedra universitària, que «una montaña es un montón de tierra acabado en punta». A història de l'art teníem el professor Guerrero, que ens ensenyava la pintura mitjançant unes diapositives tant en blanc i negre que jo sempre opinava que pertanyien a l'escola tenebrista. Però també hi havia algun professor no numerari (PNN) que maldava per fer-nos costat i procurar-nos una mica més de ciència, com Xavier Rubert de Ventós o Antoni Vilanova.

Per a mi aquest període va acabar amb una cosa rara: un suspens polític, consistent en trobar-te totes les assignatures suspeses sense apel·lació possible, a vegades havent suspès d'antuvi fins i tot la convocatòria de setembre, que era una manera molt fina de fer-te fora de l'àmbit universitari. Però després hi vaig tornar i vaig arribar fins a quart curs de psicologia (n'érem la primera promoció) i un any de filologia catalana. Estudis que mai he acabat, perquè em vaig espantar i perquè preferia, de llarg, la meua vida laboral a l'acadèmica, ja que en aquells anys la dicotomia «estudies o treballes?» era una cosa totalment plausible i factible.

En l'interregne entre una etapa universitària i una altra vaig matricular-me a l'escola de disseny Elisava, on hi vaig cursar els tres anys de disseny gràfic que tant han aportat a la meua trajectòria professional i docent, i on vaig trobar professors molt més actius i atractius intel·lectualment que els que havia trobat a la universitat franquista. Es van acabar pràcticament alhora la vida del dictador i els meus estudis.

No va ser fins deu anys després que vaig decidir reingressar a la universitat, empesa per l'afany de sistematitzar tot allò que professionalment anava aprenent, i vaig aconseguir obtenir el títol de Llicenciada en Pedagogia Sistemàtica (1986). Va caldre encara una dècada més perquè el professor Miquel Martínez em convencés a iniciar els estudis de doctorat i que el tutor del programa de doctorat s'ho fes venir bé per adaptar i convalidar el meu carpetovetònic currículum acadèmic a les premisses que exigien els llavors actuals plans d'estudis. Quan em vaig doctorar, l'any 2001, ja donava classes a la Facultat de Formació del Professorat, que era una cosa que mai hauria sospitat que acabaria fent, i menys des del Departament de l'Educació Visual i Plàstica, que és una especialitat que va sorprendre a tothom del meu entorn, més avesats a situar-me en el camp de la literatura que en el de les arts plàstiques. Però d'aquests canvis i opcions ja

en parlaré més endavant. Com en deixo constància aquí, la meva trajectòria acadèmica a la Universitat de Barcelona és feta a batzegades, de la manera més discontinua que es pot arribar a imaginar, mantenint tothora amb l'anomenada «*alma mater*» una distància prudencial, i és que mai m'hi he sentit del tot integrada..., i això que l'he tastat sota tota mena de ventades o atzars politico-socials.

Un itinerari professional

Més o menys paral·lel al meu vessant estudiantil, cal tenir en compte el meu vessant laboral. Deixant de banda les feinetes que qualsevol adolescent s'engipona per obtenir diner de butxaca i que també van deixar petja en la meva manera de ser i veure món, el meu primer sou va sorgir, quan ja era universitària, fent de dependenta de la Llibreria Estai, al carrer de Balmes. Una llibreria tan remenuda i abandonada que raríssimes vegades hi entrava un possible client. Com que allò era tan solitari i tan quiet em passava l'estona llegint tot aquell bé de Déu de llibres que tenia a l'abast. Moltes de les coses que diuen que sé, provenen d'aquelles lectures.

Allí, un dia, com que tenia una màquina d'escriure al meu abast, va venir-me una idea al cap, de resultes d'una experiència que havia viscut el dissabte anterior, quan havia dut els dos germans a qui els feia de cangur, a veure el Museu Picasso (l'amor que experimentava i experimento per l'obra picassiana prové de la Pleyán). La idea consistia en escriure una carta a la redacció de la revista *Cavall Fort*, de la qual n'era subscriptora, exposant-hi que, de la mateixa manera que la revista organitzava cicles de teatre infantil al Romea, s'ho podien fer venir bé per organitzar exposicions d'art al Tinell: els museus deixarien les obres, uns quants monitors les explicarien als infants, i tothom content! A *Cavall Fort* els deuria fer gràcia aquella carta escrita en un català prou correcte (això venia del Talitha i del diccionari de la llibreria) per una noia de divuit anys i em van citar a una propera reunió del consell de redacció per parlar amb mi i conèixer-nos. Vaig experimentar una gran emoció i una mica d'ansietat, prou com per a decidir que aquell vespre em faria el meu primer monyo, per semblar més gran. I cap allà vaig anar. Era al carrer de les Carolines, a la casa d'Antoni Gaudí. Em vaig trobar enmig d'una colla d'homes que quarantejaven i que debatien, amb bon humor i bon seny, els pros i contres de cadascun dels articles, il·lustracions, portades i acudits que pensaven publicar properament. Era un debat minuciós, argumentat, interessantíssim, que em va permetre albirar fins a quin punt fer una revista en català per a nois i noies era una tasca molt més primfilada i seriosa d'allò que a mi em semblava com a subscriptora. Enmig de tot aquell debat, ja s'ho van fer venir bé per explicar-me que la meva idea d'exposicions al Tinell era inviable i caríssima per raons de seguretat i de lloguer de l'espai, però que, si jo ho volia, podia entrar a formar part del consell de redacció de la revista des d'aquell mateix dijous en endavant. Bufa! És clar que ho volia! Havia après més coses sobre literatura i il·lustració en aquelles poques hores, que en tot un any a la universitat. No vaig fallar ni un dijous, i això que les reunions de redacció duraven fins a les tantes de la matinada. I poc temps després em van proposar de fer de secretària de redacció, enmig d'un equip humà esplèndid, encapçalat per l'Albert Jané, com a cap de redacció i per la Teresa Samsó pel que fa a afers administratius i de personal. Els estic profundament agraïda per tot el que hi vaig arribar a aprendre sobre la meva llengua i els desinteressats creadors de la seva cultura, el meu país petit i els seus infants xics i grans. D'això

se'n diu un privilegi. Vaig ser molt afortunada i encara ho sóc, perquè no me'n sé estar de proclamar, als quatre vents si cal, que jo sóc de l'escola *Cavall Fort*, i que aquest és l'únic lloc al qual he estat i sóc fidel, ja que encara hi faig feina. Miro enrere i em pregunto quanta gent de la meva generació, quan vam arribar als quaranta anys i quan tot era molt més fàcil i ric, vam ser capaços de fer lloc a nois i noies de dinou, com la gent de *Cavall Fort* va fer amb mi en els anys difícils, encara que jo no tingués títol ni currículum...

De tant demanar il·lustracions des de la redacció de la revista i de tant veure com la maquetaven i imprimien em va venir la fal·lera d'estudiar disseny gràfic, cosa que, com ja he dit, vaig fer a l'Escola Elisava, a les tardes, amb uns professors prou avençats i seguidors més o menys fidels del que havia estat la Bauhaus. Vaig aprendre molt dels professors Lluís Trepà, Jordi Berrio, Xavier Elorriaga, Jordi Pericot i, sobretot, de Jordi Roure. I també dels professors xilens exiliats Nelson Leiva i Guillermo Tejeda. Entre professors i estudiants formàvem una penya, una mena de colla no per més creativa, menys exigent. Quan ja era a punt de cursar el darrer any, en Jordi Roure em va demanar si em veia en cor de fer classes al tot just nat curs preparatori de l'Escola de Disseny Bàsic Elisava (1971-2000³), que era una opció per a nois i noies –normalment de classe alta–. que no havien obtingut el títol de batxillerat, poguessin, cursant aquests estudis bàsics de disseny, entrar, si se'n sortien, als estudis reglats de disseny. És a dir, era com una mena de *by pass* entre el fracàs escolar i els estudis superiors professionals.

De manera que vaig deixar de fer de secretària de redacció i vaig fer de professora d'una colla d'eixelebrats als qui els costava d'allò més estudiar coses teòriques, perquè semblaven minairons, aquella mena de follets que tothora diuen «feina, feina». Entre els catorze i dinou anys hi ha una bona dosi d'adolescents que prefereixen el fer al saber i que volen poder constatar amb evidències el resultat d'allò que fan, molt més que no pas d'allò que saben, cosa que massa sovint només es pot comprovar amb exàmens escrits. El bo d'aquelles classes era que no hi havia un programa oficial a seguir, el ministeri franquista amb prou feines sabia què significava la paraula «disseny» i per tant, res no venia de Madrid. Els cinc professors que ens ocupàvem del curs preparatori (formats per alumnes tendres o barbutos, figafors o cavallots, però tots havent tastat el mal gust de tres o quatre fracassos escolars) teníem carta blanca per imaginar un temari i unes activitats al nostre gust. A preparatori es feia Llenguatge, Matemàtiques, Dibuix i Taller i jo tenia a càrrec meu una assignatura nova que se'n deia Temes d'Humanitats i Cultura, temes que sovint triaven els propis alumnes segons els seus neguits o interessos i on tant podíem parlar de delinqüència juvenil, com de les versions icòniques i literàries de la llegenda de sant Jordi, com de la pel·lícula que havien emès el dia abans per la televisió (sempre recordaré com l'endemà d'haver vist la pel·lícula *Casanova*, de Fellini, el que més va intrigar els alumnes de la classe va ser el peto carrat i blanc que llueix Donald Sutherland quan fa l'amor, de manera que, després de comentar tot el que atenyia directament al film i al seu autor, vam acabar dissenyant una samarreta idònia per a aquests afers). Jordi Roure era un director extraordinari, com mai més n'he vist o tingut de semblant, amb una rara habilitat per a dirigir una escola sense perdre

(3) Tot el que va ser i representar aquesta escola pionera a Espanya es pot llegir a: AA VV. 1971-2000. *Escola de Disseny Bàsic. Miscel·lània*. Barcelona, Elisava Edicions, 2001.

mai el seu perenne rol bonhomí de pare Noël d'incògnit, conscient de la seva tasca de reconduir els fracassos escolars en atractives activitats didàctiques, molt capacitat per a treballar en equip, ja que d'equip n'hi va haver de debò. La professora de llengua, la genial, creativa i sàvia Roser Homar, que tenia davant seu la tasca ingent de reduir les faltes d'ortografia i sintaxi dels alumnes al mínim, feia sovint equip amb mi o amb el professor Matas, i entre tots tres preparàvem unes sortides i uns temes tan ben travats i enllaçats com podíem o sabíem.

Per mor de la veritat, cal dir que no tots els nostres alumnes van acabar accedint als estudis de disseny de debò però, si més no, els professors sí que vam aprendre moltíssim d'aquells adolescents i de les seves preguntes o respostes (per exemple, quan a la pregunta què saps del cubisme, et responen que és aquella obra d'art que es fa «tiran-do cubos de pintura contra la pared», o quan a la pregunta sobre qui fou Napoleó et responen tan succintament com lúcidament: «chiquito, pero matón»). Crec que a l'escola de Disseny Bàsic vaig descobrir fins a quin punt la imatge conforma la nostra intel·ligència (o si mes no, una o dues de les intel·ligències múltiples de les quals tant n'ha parlat Howard Gardner, i tant poc cas n'ha fet el Ministeri d'Educació). Aquella escola especial que hauria pogut ser una escola pilot del batxillerat artístic –i, de fet, ho va intentar fins el final– va desaparèixer amb la implantació de la LOGSE, perquè tot el que atenyia a itineraris acadèmics va ser ordenat i endreçat escrupolosament i rígida. Però jo encara em pregunto què en fa la societat de tants adolescents que no troben el seu lloc dins dels plans d'estudis actuals, perquè, el que és de ser-hi, segur que hi són.

Com que a *Cavall Fort* o a l'Escola de Disseny Bàsic Elisava només hi treballava als matins, les tardes i els caps de setmana els dedicava a altres activitats ja sigui de formació en el lleure o a fer cursos i xerrades per a mestres o a escriure i il·lustrar, simultaniejant-ho tot segons les comandes, de manera que costa molt seguir el fil de què feia, on, i quan. N'hi haurà prou amb deixar constància d'aquest fet, que reprendrem més endavant, per a poder comprendre com vaig fer un salt que em va conduir des de l'Escola de l'Esplai –depenent de Càritas diocesana, on em dedicava a la formació en el camp de la rondallística i de la plàstica per als monitors dels esplais de la ciutat, i en algunes ocasions, de la resta d'Espanya– a entrar a formar part de l'Institut Municipal d'Animació i Esplai (IMAE) que en aquell moment dirigia Joaquim Franch, un dels millors educadors que hi ha hagut al país⁴, i que depenia de la tot just creada Àrea de Joventut i Esports de l'Ajuntament de Barcelona. Quan ell va marxar a Girona, on hi va fer una molt bona tasca, jo vaig passar a dirigir aquella entitat, amb dedicació plena, i amb els conseqüents mals de cap derivats de la necessitat de vehicular la complexitat de la realitat social *vis à vis* amb l'envitricollada estructura administrativa local. Després d'un any i mig de ser-hi i maldar-hi, va arribar l'hora de formalitzar el contracte que faria de mi una funcionària, però l'absència de títol universitari va motivar que deixés aquella ocupació i que entrés a treballar en un altre camp, per mi totalment insospitat. (I també va motivar que em decidís a acabar els meus estudis universitaris, decantant-me, finalment, malgrat els meus estudis anteriors de psicologia i filologia, per la pedagogia).

(4) Vegeu-ne l'article de Ricard Català Gorgues «El legado pedagógico de Joaquim Franch» a <http://quadernsanimacio.net/ANTERIORES/diciseis/EL%20LEGADO.pdf> (data consulta: febrer 2014). Igualment el llibre de Jaume Trilla, *Pedagogia del grup i del projecte: una aproximació a l'obra de Joaquim Franch*. Barcelona: Edicions 62; Vic, Eumo, 2000.

De fet, fou la meua experiència en l'àmbit dels contes i rondalles populars, la que havia motivat que, abans de treballar a l'IMAE, entrés a formar part de l'equip del programa infantil *Jovenívol*, de Ràdio 4. Hi explicava contes o en feia els guions que s'emetien de manera dramatitzada, amb diferents veus i efectes sonors. De manera que va coincidir en el temps, l'any 1982, el meu abandó de la tasca municipal amb la creació de les emissores de la Generalitat, i més concretament, de Catalunya Ràdio, on hi vam entrar una mica abans de que hi entrés l'equip de neteja. O sigui que, des de treure la pols fins a utilitzar els discos de casa, allí es va començar veritablement des de zero. Conjuntament amb Jordi Jané realitzàvem el programa infantil *Ui, avui!*, una mena de magazine per infants amb tota mena de continguts i col·laboracions, que aviat va obtenir un bon índex d'audiència i de participació dels oients, i un reconeixement públic estimable. Per a fer-lo hi dedicàvem unes dotze hores diàries, que és molt, sospesant tant el què emetríem com el que havíem fet o podríem arribar a fer a tenor de l'actualitat, cosa que ens deixava tan exhausts com satisfets.

Quan ho vaig deixar, per voluntat pròpia –tot i que esporàdicament hi tornava– vaig rebre l'oferta de treballar a Croquis, una empresa de disseny, per a fer-hi de guionista i ocasionalment comissària de les exposicions de temàtica cultural que oferíem o ens encarregaven entitats com la Fundació “la Caixa”, la Biblioteca Nacional, o d'altres d'arreu de l'estat. De totes les feines que he fet, aquesta és la més atractiva i la que ha deixat més petja en la meua manera d'exercir la docència. Perquè la clau del comissionat d'una exposició temàtica rau en la pregunta: Com fer que el visitant pugui arribar a comprendre qui és o què és això que vol conèixer, a través d'allò que li puc mostrar o suggerir, però amb prou feines explicar? Una exposició no és un discurs lineal, com un article o com una emissió radiofònica o com els actuals *PowerPoint*. Una exposició és bàsicament un espai habitat per objectes, llums, colors i a vegades sons, que pertany a l'àmbit de la comunicació diferida. Una exposició no pot ser mai exhaustiva, ja que depèn d'allò que puntualment està disponible sobre aquell tema o concepte materialment, espacialment i econòmicament. Una exposició comporta sempre un risc, el de la incomprensió per part d'uns visitants que, havent lliurement triat arribar-se fins allí, n'esperen obtenir un guany immaterial, un enriquiment cultural, una nova manera de saber. Una exposició implica exercir la creativitat per tal d'aconseguir o contribuir a fer veure, a percebre d'una manera peculiar i, si pot ser, innovadora, un fet. I a inserir aquest fet (persona, corrent, civilització, obra...) en un context, de manera que per la part que objectivament se'n mostra, se'n demostrí el calat i la transcendència. I una exposició és, també i sortosament, un treball d'equip: hi ha els dissenyadors d'espais, de mobiliari i gràfics, hi ha els tècnics de llum, hi ha els fusters i vidriers i pintors, hi ha el responsable o responsables de l'entitat patrocinadora i tots ells contribueixen i aporten el seu punt de vista que modifica i enriqueix la proposta del comissariat. D'aquestes exposicions m'agradaria destacar la primera: «*Contes de fades*» (Barcelona: Fundació Caixa de Pensions, 1986⁵) que va obtenir vuitanta dos mil visitants, la de «*Testimonios*», sobre els llibres que havia originat el descobriment d'Amèrica (Madrid, Biblioteca Nacional, 1992) –aquestes dues dissenyades amb l'equip de Croquis– i la de «*Personatge a la vista*» (Barcelona, Palau Robert. Generalitat de Catalunya, 2005), dissenyada per un gran mestre i amic que es diu Pep Anglès, que va obtenir la visita d'unes 250.000 persones, la

(5) Vegeu-ne el catàleg: *Contes de Fades*. Barcelona, Fundació Caixa de Pensions, 1986.

meitat de les quals encara la recorden. Per a cadascuna de les quaranta dues exposicions que he dut a terme fins avui, he hagut d'emprendre un estudi o treball de recerca profund, en alguns casos gairebé una tesi, que ha calgut sintetitzar en no pas més de cent cinquanta mots clars i senzills per plafó, cas que n'hi hagi. És una feina preciosa i precisa que m'ha permès conèixer món i persones que d'altra manera hauria només admirat de lluny o que potser ni tan sols hauria conegut. D'aquesta tasca plural, variada i intensa, però efímera, com ho és qualsevol exposició, prové la millor part del meu bagatge.

I aleshores, ja més segura de les meves capacitats d'anàlisi i recerca, vaig prendre la decisió de doctorar-me, però poc a poc, sense presses, perquè la meva fita consistia només que la tesi m'ajudés a sistematitzar tot allò que bullia sense prendre cos ni forma dins el meu cap. El tema de la meva tesi versava sobre els suports orals, textuais i icònics de la literatura infantil. Una literatura que conviu amb mi des que tenia dos anys...

Per això no podia quedar més sorpresa quan, a l'octubre del 1999, em van trucar per si m'abellia fer classes al Departament d'Expressió Visual i Plàstica de la UB, perquè necessitaven una professora substituïda per l'endemà mateix. Francament, encara ara ignoro com se'ls va ocórrer pensar en mi. La meva trajectòria pesava molt més en el camp de la literatura i la comunicació que no pas en el camp de la pràctica artística. Però hi vaig anar i després de doctorar-me se'm van quedar i mai no m'han deixat que emigrés cap al Departament de Llengua i Literatura on em consta que hi sóc ben acollida. Al meu departament hi he passat quinze anys, i això és probablement la meva més llarga estada en un lloc laboral assalariat. Hi he après alguna cosa, sobretot de normatives i de reglaments, i també de les possibilitats de l'educació artística, ja que aquesta és una branca amplíssima del saber, que va molt més ençà i enllà de les manualitats que per inèrcia li atribueixen quan, com a matèria se la concep com a una de les tres assignatures «maria», error que comet fins i tot l'actual ministre, que paradoxalment també ho és de Cultura. Com que la matèria de l'educació visual i plàstica no correspon a l'aprenentatge d'una ciència exacta, sinó molt, però que molt, experimental i plena d'opcions que són tan vàlides les unes com les altres, hi he fet el que bonament he pogut, perquè, deixeu-me fer-ho constar, a la Facultat, la millor ensenyança l'he rebut dels alumnes.

Un segon interrogant metodològic

Centrem-nos ara, doncs, en la pràctica docent duta a terme des del Departament de Didàctica de l'Educació Visual i Plàstica de la Universitat de Barcelona, on he tingut alumnes que, al llarg de quinze anys m'han obligat a preparar més de vint assignatures diferents entre les de la diplomatura, les dels graus de mestre en educació infantil i educació primària, mencions, màsters i doctorats. Això significa que no hi ha hagut cap curs en què no hagués de preparar continguts, bibliografies, activitats i metodologies nous. I ja m'està bé, només ho ressenyo perquè sé que no a tots els professors universitaris els ha passat el mateix...

Davant d'una assignatura nova, descrita segons un pla docent que sovint té tant de lax com de ciència ficció, el que m'he plantejat ha estat: A quina pregunta responen els continguts d'aquest redactat? Això és una mica com trobar l'ou de Colom. Així, per

exemple, davant l'assignatura Art, Societat i Educació, adreçada als futurs mestres d'educació infantil, la resposta que vaig trobar és: «Per a què serveix l'art?». Observant les obres i pràctiques artístiques d'ahir i d'avui, d'aquí i d'altres continents, adultes o infantils, vaig saber-hi trobar un mínim de cinc possibles funcions socials i col·lectives, amb les seves corresponents tipologies, aportacions i modalitats artístiques, que són les que vam treballar a classe.

Treballar-ho a classe vol dir exposar la pregunta, exposar-ne els exemples i aportacions històriques, socials i geogràfiques que en fan evidents (en el sentit més etimològic del mot) les respostes, estimular la creació de noves preguntes, i suggerir la realització individual o col·lectiva d'una activitat plàstica que hi respongui, en part si més no. I endavant! Acció i experimentació, si pot ser i si s'escau.

Ara bé, a l'hora de programar les activitats plàstiques, tant de l'assignatura que he citat com exemple, com de les altres que he dut a terme, m'agrada encomanar als meus alumnes el concepte de *contrainte*, tan ben engiponat o plantejat pel grup *Oulipo* dels Raymond Queneau, Italo Calvino o Georges Pérec. Més modestament i espúria em plau que, entre tots, implantem unes pautes constrictives per a la realització de la tasca, ja que tinc els meus dubtes sobre la bondat de practicar dins les escoles allò que, a parer meu, en un excés d'inèrcia demagògica, s'anomena la llibertat d'expressió, i que en la pràctica docent sovint ha derivat cap a un absentisme didàctic o un «tot s'hi val» que pot arribar a ser més fruit de l'atzar que de la llibertat (crec que hom és tant més lliure com més bé coneix què vol fer i què pot arribar a fer per a assolir-ho). O sigui que, al capdavant, hi ha unes mínimes i clares pautes per a la realització de les activitats.

Aleshores, havent entès i acceptat les constriccions establertes, els alumnes comencen a treballar, que és tant com dir que, habitualment, comencen a rumiar. Ja que tampoc em plau que les activitats plàstiques escolars hagin derivat massa sovint vers una hiperactivitat i m'agradaria aconseguir trabucar la sòlita pregunta dels alumnes de totes les edats a les aules de plàstica «Avui, què farem?» per aquesta altra: «Per què ho farem, avui, això?». Estic satisfeta quan, enmig del seu procés creatiu, em pregunten: «Puc fer això? (retallar, esquinçar, pintar de tal o tal color, fotografiar, escanejar, inserir, muntar...)». Perquè aleshores ve la meua resposta cabdal: «I per què no?». Socialment no està ben vist que es respongui a una pregunta amb una altra, però pedagògicament és el mitjà més col·loquial i positiu que conec per tal de comprovar les capacitats dels meus alumnes i la seva adquisició de les competències desitjades. S'esdevé que, normalment, allò que em proposen els alumnes i que els motiva el dubte de si poden o no poden dur-ho a terme, és fruit del seu enginy creatiu, que els porta a trobar solucions imprevistes per a resoldre l'exercici sense, emperò, violar les pautes acordades (que tampoc són tan fèrries...). Ells no haurien pensat la possibilitat, l'opció que em plantegen, sense haver passat primer a la pràctica del tempteig, de l'experimentació empírica, i tampoc sense haver assimilat mitjanament bé els conceptes sovint molt abstractes i imprecisos, del contingut del tema que treballem. Quan al meu «I per què no?» responen agosarament o tímida, però raonadament i amb arguments versemblants o convincents, em pertoca aplaudir-los i obrir-los pas, perquè és aleshores que jo aprenc d'ells tot allò que jo ni sabia, ni sospitava, ni preveia.

De manera que possiblement la meua única i pedestre aportació pedagògica als seus sabers és aquest esmentat «l per què no?» que ha presidit no solament la meua pràctica de docent universitària sinó la major part de tota la meua tasca professional, que és molta i variada, com podreu comprovar tot seguit.

Una pràctica docent heteròclita

L'administració pública diu que a la universitat no s'hi hauria de fer només docència sinó, sobretot, recerca. La recerca és una cosa molt seriosa i transcendent. I molt útil en tots els àmbits de la ciència. Jo n'he fet una mica, tal com consta en el meu currículum, però molt em temo que qui pugui assabentar-se de quines són les meues aportacions científiques quedarà més aviat defraudat. Si la recerca que s'exigeix a la Facultat de Formació del Professorat equivalgués a allò que fa pocs anys anomenaven transferència, aleshores sí que se sentiria satisfet. I és que les ciències humanístiques són més aviat especulatives, especialment les didàctiques i pedagògiques, àmbits d'acció dels quals malament se'n poden derivar patents i que, des que el món és món, proporcionen pocs beneficis monetaris. En la meua humil opinió, algú s'hauria d'adonar que hi ha branques del saber humanístic on, essencialment, la recerca i la transferència s'equivalen tantíssim, que haurien de ser sinònims de nom i iguals en drets i mèrits.

A aquestes alçades ja es pot veure que el meu vagareig professional és el d'una tascaolletes rematada. Perquè amb tot el que porto exposat encara no n'hi ha prou per explicar la quantitat d'escoles visitades, ja sigui per a explicar-hi contes o per a que coneguessin una escriptora; la quantitat de biblioteques públiques sovintejades per a dur-hi a terme activitats de dinamització; la quantitat realitzada de tallers, cursos, escoles d'estiu, traduccions, articles i crítiques a la premsa o a revistes especialitzades; les col·laboracions didàctiques en museus, ajuntaments o institucions majúscules o minúscules; la redacció de projectes educatius municipals o europeus; les tasques plurals encaminades a divulgar i estudiar el llibre infantil; les vegades en què he format part de jurats de premis nacionals, estatals o internacionals de literatura infantil o d'il·lustració; les trobades professionals dutes a terme o les responsabilitats associatives assumides com un deure cívic... Són més de quaranta anys d'activitats tan diverses que ni jo les sé comptar! Una vegada que ho vaig intentar, vaig arribar a calcular que d'escoles n'he visitat més de vuit-centes arreu de Catalunya, d'Espanya i algunes d'altres continents. He contribuït a dinamitzar tantes biblioteques com llibres he publicat, pel cap baix, però gairebé mai parlant-hi d'obra meua. Pel que fa a la resta d'activitats, ja se n'ocuparà algú de comptar-les, si en troba les traces...

Tanmateix, el que més pot interessar de tota aquesta hiperactivitat no és el quant, sinó el per què. I em temo que el per què rau en la meua condició de bruixa privilegiada i sortosa, si voleu titllar-me d'alguna cosa. Jo vaig néixer sota allò que a les rondalles s'anomenaria «una estranya conjunció dels astres» i que els sociòlegs com Francesco Alberoni anomenen «*lo stato nascente*» d'un país o comunitat⁶. Pertanyo a una generació conscient que sobre seu requeria la responsabilitat de canviar el paradigma polític i

(6) Concepte que Alberoni exposa en moltes obres, i que jo vaig llegir a: Francesco Alberoni, *L'albero della vita*. Milano, Garzanti, 1982.

social del país. I que acceptà aquest fat amb entusiasme. Un *leitmotiv* comú per a aquesta generació podria ser el de «*tot està per fer i tot és possible*», de Miquel Martí i Pol. Crec, sincerament, que no es pot comprendre la meua història o trajectòria de vida sense observar-hi el pes de la meua generació i la seva època (aquells que tenien aproximadament entre deu i quinze anys a l'any 1962). Com que tot trontollava, era possible faltar-ho, aquí o allà, amb això o allò, encara que avui en dia, això o allò puguin considerar-se foteses o nicieses. No eren fets ni responsabilitats majúsculs, sinó tan minúsculs com la quotidianitat que, a passos de pardal, anàvem adoptant. Fora faldilles (si no són de moda eivissenca o minis) i visca els texans. Fora les músiques tronades de la ràdio i visca els cantautors que ens apleguen a Canet Rock o a la Facultat de Dret (Raimon o Llach). Creuem les fronteres i fem-nos amb joves d'altres països, encara que la llengua i la pela siguin un obstacle. Llegim, encara que el text sigui tan avorrit com el d'Engels. Anem al cine d'art i assaig, encara que no acabem de trobar-hi el missatge suposadament ocult. Però fem-ho. I el que és més important, fem-ho plegats.

Això va comportar la necessitat d'associar-nos: alguns a militar en partits polítics, i d'altres, com jo mateixa, a integrar-nos en el teixit associatiu de les comunitats de veïns, dels moviments de renovació pedagògica com l'Associació de Mestres Rosa Sensat (on, des d'una molt prudent segona fila, tan sovint he participat en les seves activitats), de les associacions professionals culturals nascudes a rel del II Congrés de Cultura Catalana (1975-1977), que he vist i fet néixer, com l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (AELC) i l'Associació Professional d'Il·lustradors de Catalunya (APIC), o com el Consell Català de Llibres per a Infants i Joves (CCLIJ). Ho havia de fer, senzillament, perquè calia. Dit ras i curt: perquè sí.

Empaitàvem un nou model social on la necessitat col·lectiva importava més que l'emergència individual. No vull negar que alguns van emergir brillantment i positiva en aquest context de responsabilitat comú. D'altres, ens hem quedat al segon rengle, sense deixar d'aportar, com discretes formiguetes, allò que estava i està al nostre abast a aquest país tan vell com papanates. I d'altres, ho deuen considerar, ara, aigua passada. Perquè ara, per a que el país subsisteixi, importen molt la competitivitat, l'excel·lència, la governança i uns quants mots semblants que s'han posat de moda i que reverteixen molt més sobre la individualitat que sobre la col·lectivitat.

De totes passades, crec ser conscient que dins l'àmbit en el qual poc o molt m'he especialitzat no es pot tenir cap mena d'ambició transcendent. Dedicar-se a la literatura més minoritzada de totes, la infantil, en una llengua també minoritzada, de la qual no em deixen creure que es continuï parlant o entenent d'aquí dos-cents anys, en un país que no surt al mapa, és una mica suïcida, oi?

Ara bé, sempre hi ha un pitjor. Quan a Madrid inauguràvem una exposició que jo havia comissionat sobre l'obra de Francisco Ayala i quan aquest gran senyor va voler presentar-me al gran escriptoràs que l'acompanyava, Augusto Roa Bastos, fent-me la deferència de dir-li que jo també era escriptora, vaig enrogir i em vaig afanyar a dir-li a Roa Bastos, que no, que no en fes cabal, que jo escrivia per a nens i que ho feia en català, una llengua tan petita com els infants a qui em dirigia. Aleshores, Roa Bastos va dir-me: –«Pues no sabe cómo la envidio: usted posee una lengua con la que puede dirigirse a los niños por escrito, cosa que yo nunca pude hacer en guaraní». Quan algú que no-

més mereix respecte i admiració et diu coses com aquesta, l'únic que cal fer es tirar endavant, per molt humil i invisible que sigui el teu propòsit.

El cas és que jo, que no sóc de mena tímida, sinó més aviat descarada, he trobat i trobo un plaer inefable en marfondre'm en la massa, en sentir-me part integrant d'una colla, en un cert anonimat que no consisteix en estar callada o passiva, sinó en allò tan català de l'«anar fent». Aquest «anar fent» és especialment agraït en l'àmbit de l'educació no formal. És a dir, en tota aquella rastellera d'activitats pluridisciplinars que citava a l'inici d'aquest apartat de l'article.

Rere cadascuna de les propostes que se m'han fet, hi ha un moment de reflexió, un «l per què no?» que habitualment no té res a veure amb la hipotètica retribució de la tasca (la majoria d'aquestes feinetes són mal pagades o no pagades en absolut), si no més aviat amb si puc assumir la convicció que allò que em demanen, cal..., o no poden trobar-ho fàcilment a altra banda.

Aquestes petites i puntuals activitats de transferència docent, per a col·lectius molt diferents en nombre, edat, indret, estatus i ideologies m'han aportat molt. M'han permès copsar l'heterogeneïtat del país i dels ens que se n'ocupen. M'han permès conèixer inquietuds i necessitats que mai hauria sentit com a pròpies. M'han obligat a trobar maneres de transmetre els continguts més variats de forma simple i clara, a tenor de la brevetat del temps de comunicació directe disponible entre els assistents i jo, o a tenor del suport de transmissió diferida emprat, que la majoria de vegades no em deixa veure o conèixer qui seran els receptors del meu maldestre missatge. M'han fet adonar de com canvien els temps i les circumstàncies. M'han obligat a actuar de manera honesta i sincera, mostrant-me tal com sóc o crec ser, amb totes les meves limitacions i barroeries. I han contribuït, més que en qualsevol alta pràctica de les moltes que he dut a terme, a fer-me veure la transmissió educativa des d'una visió perspícua, que és un terme que he après de Wittgenstein i que m'entusiasma, perquè vol dir que el saber, el coneixement, l'aprenentatge no és lineal –d'una linealitat ascendent, si voleu matisar-ho més– com sembla proposar-lo la societat i els plans docents, sinó que més aviat l'hauríem de concebre com un sistema vectorial. En definitiva: m'han obligat a aprendre. A aprendre de debò, si això consisteix en romandre sense defallir en situació d'una mena de formació permanent de la qual no se'n deriva cap títol ni certificat que em permeti proclamar que allò –sigui el que sigui allò– «ja ho sé!».

Un balanç

Observada en tota la seva extensió, la meva suposada activitat pedagògica no prové de la teoria i les lectures. Ningú no podrà dir mai que he aportat a l'àmbit pedagògic una contribució teòrica remarcable. I tampoc puc dir que hi hagi hagut cap text pedagògic que hagi presidit fonamentalment la meva trajectòria. De textos pedagògics n'he llegit pocs (segurament ni la meitat dels que hauria hagut de llegir) i la majoria de vegades han estat escollits compulsivament, ara aquest, ara aquell, a salts espaiats en el temps, sense coherència ni fil conductor.

O sigui que, per esbrinar les fonts o causes de la meva suposadíssima tasca pedagògica, més que no pas les lectures, el que caldria és observar els meus punts forts (anomenem-los, sis-plau, privilegis).

- He tingut la sort de néixer en un entorn estimulant, ja sigui familiar, geogràfic o temporal, com ja ha estat comentat a bastament, que m'ha permès arrelar tant en les seves tradicions folklòriques com enfil·lar-me, branques amunt, vers la modernitat de l'infinit o més enllà.
- He tingut la sort de tenir bons mestres. Els dels àmbits acadèmics o professionals amb qui he tingut contacte directe ja han estat esmentats. De tots ells m'ha estat possible apreciar-ne més les qualitats humanes que les sapiències, o, dit d'altra manera, he fruit de la seva sapiència gràcies al seu tarannà essencialment humà, natural, poc postís i gens ferri.
- He tingut la sort de reconèixer i admirar el mestratge d'altres persones de qui només n'he conegut les obres: Erasme, Rabelais, Molière, Borges, Calvino, Queneau, Wittgenstein, Gardner, Pinter, Durrell, Reiniger, Salvat-Papasseit, Pere Quart, Emili Vilanova, Rodari, Guareschi, Ungerer, Visconti, Fellini, Amades, Tim Burton, Sagarra, Gabrielle Vincent, Iela Mari, Buzzati, Munari, Lionni, Uwerks, Lasseter, Battaglia, JiriTrinka, Andersen, Ende, Mc Laren, Vigotski, Van der Linden, Picasso, Depero,... (amb aquest intencionat desordre podria omplir pàgines i pàgines, però me n'abstindré...)
- He tingut la sort de pujar i baixar muntanyes, de creuar rius, fronteres i oceans, de veure món dins d'uns límits raonables i, fins a cert punt, envejables.
- He tingut la sort de no haver hagut mai de passar pel calvari de demanar feina. Totes m'han estat ofertes, amb millors o pitjors condicions contractuals, i de totes he marxat perquè he volgut, com també plego de la universitat, potser davant el temor d'estancar-me, de caure en un cert manierisme, de repetir sempre els mateixos esquemes anquilosats per la pràctica normativa.
- He tingut la sort de tenir bons companys i companyes, en la vida privada o formant els equips laborals, que m'han donat suport en els dies penosos (que també n'hi ha hagut), que han contribuït generosament a eixamplar els meus punts de vista, i amb els quals he compartit taula i platxèria tots aquests anys.
- I, al capdavant, però no en darrer lloc, he tingut la sort de tenir bons alumnes, gent jove –a vegades i en segons quins indrets no escolars, tendres infants– dels quals he après a veure les coses o les suposades certituds científiques des de l'altra banda del saber enciclopèdic. És a dir: a veure-les només des de l'entusiasme, la confiança, la ingenuïtat, la versemblança, l'humor i l'enginy, que són capacitats o competències que jo admiro molt. Me'n sento i proclamo deutora.

O sigui, que ara que em pertoca posar punt-i-final a aquesta redacció excessivament llarga de la qual en sóc la protagonista i portaveu principal; ara que he decidit enllestir aquesta meua trajectòria acadèmica particular, que va començar al Norma i que s'acabarà en una Facultat cada cop més pendent de la normativa vigent, observo sorneguerament la paradoxa d'una història de vida que haurà anat de Norma a norma... i tiro perquè em toca, com en el joc de l'oca! Però no us esvereu quan em mori, perquè una cosa és segura: he viscut.

Una trayectoria particular entre la letra y la imagen

Resumen: Este texto –una simple redacción autobiográfica—obedece a un encargo de nuestra revista y en él se describe la trayectoria personal y profesional de una pedagoga catalana contemporánea reconocida cívicamente «por su aportación al libro infantil y juvenil, tanto en el campo de la creación como en el de la investigación, la crítica literaria y diversas formas de docencia y difusión».

Palabras clave: historia de vida, aprendizaje, escuela, universidad, cultura

Une trajectoire particulière entre la lettre et l'image

Résumé: Ce texte –simple rédaction autobiographique– obéit à une commande de notre revue. Il décrit la trajectoire personnelle et professionnelle d'une pédagogue catalane contemporaine reconnue par la société «pour sa contribution au livre infantile et juvénile, aussi bien dans le domaine de la création que dans celui de la recherche, de la critique littéraire ainsi que de diverses formes d'enseignement et de diffusion».

Mots clés: histoire de vie, apprentissage, école, université, culture

A particular career between language and image

Abstract: This text, which is a simple autobiographical composition, was written in response to a request from our magazine and describes the professional career of a contemporary Catalan educator who is recognised in society for «her contribution to children's and young people's literature in the fields of creation and research, literary criticism and various forms of teaching and dissemination».

Key words: life history, learning, school, university, culture